
Spis treści

---

1. MECHANIZMY POWSTAWANIA BÓLU – <i>Jerzy Wordliczek, Jan Dobrogowski</i>	1
Patomechanizm bólu ostrego	3
Patomechanizm bólu przewlekłego	9
Ból neuropatyczny	10
Ośrodkowa sensytyzacja	15
2. METODY LECZENIA BÓLU	19
Farmakoterapia	19
Farmakogenetyka w leczeniu bólu – <i>Jarostaw Woroń, Iwona Filipczak-Bryniarska</i>	19
Nieopiodowe leki przeciwbólowe – <i>Jerzy Wordliczek, Jarostaw Woroń, Jan Dobrogowski</i>	26
Opiodowe leki przeciwbólowe – <i>Jan Dobrogowski, Renata Zajczkowska, Jerzy Wordliczek</i>	46
Zastosowanie leków opiodowych w leczeniu bólu pochodzenia nienowotworowego – <i>Renata Zajczkowska, Jan Dobrogowski, Jerzy Wordliczek</i>	66
Koanalgetyki (adjuwanty) – <i>Anna Przeklasa-Muszyńska, Jerzy Wordliczek, Jan Dobrogowski</i>	77
Powierzchniowe lub przezskórne podawanie leków w terapii bólu – <i>Małgorzata Malec-Milewska, Lidia Rutkowska-Sak, Iwona Słowińska</i>	91

Niekorzystne interakcje leków stosowanych w farmakoterapii bólu – <i>Jarosław Woroń, Iwona Filipczak-Bryniarska, Jerzy Wordliczek</i>	105
Interwencyjne metody leczenia bólu	117
Blokady układu nerwowego (diagnostyczne, prognostyczne i lecznicze) – <i>Jan Dobrogowski, Jerzy Wordliczek</i>	117
Zastosowanie opioidów i leków nieopiodowych w blokadach układu nerwowego – <i>Jerzy Wordliczek, Jan Dobrogowski</i>	142
Blokady neurolytyczne i inne zabiegi neurodestrukcyjne – <i>Jan Dobrogowski, Jerzy Wordliczek, Małgorzata Malec-Milewska</i>	159
Niefarmakologiczne metody leczenia bólu	177
Neuromodulacja – <i>Jerzy Wordliczek, Jan Dobrogowski</i>	177
Psychologiczne metody leczenia bólu – <i>Marta Kołtątaj, Jan Dobrogowski</i>	191
Fizykalne metody leczenia bólu – <i>Jerzy Wordliczek, Jan Dobrogowski, Julita Istrati</i>	206
Leczenie manualne zespołów bólowych kręgosłupa – <i>Jan Dobrogowski, Jerzy Wordliczek</i>	215
3. OCENA KLINICZNA I POSTĘPOWANIE TERAPEUTYCZNE W WYBRANYCH ZESPOŁACH BÓLU OSTREGO I PRZEWLEKŁEGO	233
Ocena kliniczna chorego z bólem – <i>Jan Dobrogowski, Marta Kołtątaj</i>	233
Taksonomia i klasyfikacja bólu	235
Wywiad	238
Ocena nasilenia bólu – skale bólowe	240
Charakterystyka bólu – kwestionariusze i inne narzędzia oceny	243
Ocena skuteczności leczenia	249
Ocena kliniczna chorego z bólem pooperacyjnym	250
Ocena kliniczna chorego z bólem przewlekłym	253
Ból pooperacyjny i pourazowy – <i>Jerzy Wordliczek, Jan Dobrogowski</i>	263
Uśmierzanie bólu pooperacyjnego	264
Uśmierzanie bólu pourazowego	282
Przetrwały ból pooperacyjny i pourazowy	286
Epidemiologia bólu przewlekłego – <i>Jan Dobrogowski, Magdalena Kocot-Kępska</i>	294

Bóle twarzy – <i>Jan Dobrogowski, Anna Przeklasa-Muszyńska, Jerzy Wordliczek</i>	299
Neuralgie nerwów czaszkowych	300
Zespół piekących ust	313
Przewlekły idiopatyczny ból twarzy (PIBT)/przetrwwały ból twarzy/nietypowy ból twarzy	313
Zespół bólowo-dysfunkcyjny stawu skroniowo-żuchwowego	315
Zespół Eagle’a (zespół więzadła rylcowo-gnykowego)	318
Bóle głowy – <i>Adam Stępień</i>	320
Migrena	320
Napięciowy ból głowy	343
Klasterowy ból głowy (ból głowy Hortona)	346
Inne bóle głowy – <i>Jerzy Wordliczek, Jan Dobrogowski</i>	349
Zespół szyjny górny (szyjnopochodny ból głowy, migrena szyjna)	349
Bolesne zapalenie olbrzymiokomórkowe tętnicy skroniowej ..	350
Nerwoból potyliczny	350
Polekowe bóle głowy (polekowe bóle głowy z „odbicia”)	351
Neuropatyczne zespoły bólowe (odrębności terapii oparte na EBM) – <i>Jan Dobrogowski, Renata Zajączkowska, Jerzy Wordliczek</i>	353
Półpasiec i neuralgia popółpaścowa	356
Neuropatia cukrzycowa	363
Neuropatie obwodowe	367
Bóle po amputacji	368
Złożone wieloobjawowe miejscowe zespoły bólowe	372
Ból ośrodkowy	377
Zespoły bólowe narządu ruchu – <i>Jan Dobrogowski, Jerzy Wordliczek, Julita Istrati</i>	382
Choroba zwyrodnieniowa stawów	382
Fibromialgia	391
Osteoporoza	395
Zespoły bólowe kończyn górnych	397
Zespoły bólowe kończyn dolnych	402
Bóle kręgosłupa – <i>Jan Dobrogowski, Jerzy Wordliczek, Julita Istrati</i>	406
Badanie chorych z bólami kręgosłupa	407
Zespoły bólowe kręgosłupa szyjnego	410
Bóle kręgosłupa piersiowego i klatki piersiowej	412
Zespoły bólowe kręgosłupa lędźwiowo-krzyżowego	413
Postępowanie u chorych z ostrymi bólami krzyża	416

Leczenie ostrych bólów krzyża	417
Leczenie przewlekłych bólów krzyża	421
Ból kości guzicznej (coccygodynia)	423
Ból u dzieci – <i>Krzysztof Kobylarz, Iwona Szlachta-Jezioro</i>	423
Ból ostry	423
Ból przewlekły	443
Ból u chorych w wieku podeszłym – <i>Jerzy Wordliczek, Anna Przeklasa-Muszyńska, Jan Dobrogowski</i>	458
Epidemiologia bólu	459
Związane z wiekiem zmiany w układzie nocyceptywnym	460
Wpływ czynników psychicznych na percepcję bólu	462
Zależne od wieku różnice w odczuwaniu i odbiorze bólu	462
Ocena bólu	464
Leczenie bólu	466
Ból u chorych na nowotwór – <i>Zbigniew Żylicz, Małgorzata Krajnik</i>	477
Ból nowotworowy czy ból w przebiegu choroby nowotworowej?	477
Ból a inne objawy towarzyszące chorobom nowotworowym ..	479
Epidemiologia	480
Mechanizmy powstawania bólu	481
Czynniki nasilające odczuwanie bólu	487
Bóle spowodowane leczeniem nowotworu	489
Diagnostyka zespołów bólowych	490
Farmakoterapia	493
Radioterapia	500
Zabiegi inwazyjne	500
Leczenie w wybranych zespołach bólowych	501
Trudne sytuacje w opiece paliatywnej – <i>Małgorzata Krajnik, Zbigniew Żylicz</i>	506
Zasady leczenia objawowego	507
Umieranie	525
Ból u pacjentów z terminalną niewydolnością narządową – <i>Renata Zajączkowska, Małgorzata Krajnik, Jarosław Woron, Jan Dobrogowski, Jerzy Wordliczek</i>	530
Schyłkowa niewydolność serca	530
Przewlekła obturacyjna choroba płuc	537
Niewydolność nerek	541
Niewydolność wątroby	546

Spis treści	XIII
<hr/>	
4. RZADKO WYSTĘPUJĄCE ZESPOŁY BÓLOWE	555
Borelioza z Lyme ze szczególnym uwzględnieniem neuroboreliozy – <i>Małgorzata Malec-Milewska, Ewa Marcinkowska</i>	555
Postacie kliniczne boreliozy	555
Neuroborelioza	558
Sarkoidoza – <i>Magdalena Dorazil, Jarosław Woron, Jerzy Wordliczek</i>	564
Sarkoidoza układu nerwowego (neurosarkoidoza)	567
Choroba Parkinsona – <i>Krzysztof Brzeziński</i>	571
Zespół łopatkowo-żebrowy – <i>Marek Suchorzewski</i>	577
Zespół otworu górnego klatki piersiowej – <i>Grzegorz Jagła, Jerzy Wordliczek</i>	581
Tętniczny zespół otworu górnego klatki piersiowej (ATOS)	582
Żyłny zespół otworu górnego klatki piersiowej (VTOS)	583
Neurogeny zespół otworu górnego klatki piersiowej (NTOS)	583
Genetycznie uwarunkowane zespoły spowodowane mutacjami genów kodujących regulowane napięciem kanały sodowe Nav1.7 – <i>Magdalena Kocot-Kępska, Renata Zajączkowska, Jan Dobrogowski</i>	588
Erytromelalgia	590
Zespół napadowego bólu ekstremalnego	595
Zespół wrodzonej niewrażliwości na ból	600
Zespół Guillaina-Barrégo – <i>Iwona Filipczak-Bryniarska, Jarosław Woron</i>	603
ANEKS	613
Ewaluacja badań medycznych według EBM (medycyny opartej na dowodach naukowych) – poziomy wiarygodności	613
Wykaz skrótów	613
SKOROWIDZ	615